

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ «ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ»
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО: СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТАХ

збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної
конференції молодих учених

Одеса
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
2026

DOI: <https://doi.org/10.24195/FutureEducation2026>

УДК 37:502.131.1

О-72

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 14 від 28.05.2026 року)

Матеріали друкуються в авторському варіанті

Освіта майбутнього: стратегія сталого розвитку в
О-72 європейському та національному контекстах : збірник
матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
молодих учених. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович,
2026. 110 с.

УДК 37:502.131.1

©ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО», 2026

Ірина Костянтинівна Мардарова
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
Анастасія Іванівна Кукузей,
студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса

СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ДОРΟΣЛИМИ І ДІТЬМИ

У процесі модернізації дошкільної освіти постає проблема мовного розвитку дітей дошкільного віку, що дозволяє їм висловити свої думки та ідеї у процесі спілкування з дорослими та дітьми. Мовлення допомагає дитині пізнавати навколишній світ та спілкуватися зі знайомими та новими людьми в соціальному докiллі. Дошкільний вік виступає сензитивним періодом в житті дитини при якому розвивається мовлення. Зазначимо, що саме в середньому дошкільному віці закладаються найважливіші основи мовного етикету у процесі спілкування з дорослими і дітьми, зокрема уміння вітатися та прощатися, просити про допомогу, вибачатися та дякувати тощо.

Проблема розвитку мовного етикету розглядається у наукових доробках (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Замяла, О. Пітик, А. Руденко, М. Стахів, Н. Черкун та інших). Як стверджують Т. Замяла, О. Пітик та М. Стахів мовний етикет розвивається за допомогою різних методів, але краще всього у процесі спілкування з дорослими і дітьми [4; 6].

Мета статті: схарактеризувати систему роботи з розвитку мовного етикету дітей середнього дошкільного віку у процесі спілкування з дорослими і дітьми.

Учені О. Пітик та М. Стахів [6] стверджують, що формування мовної компетентності у дитини багаточасовий та безперервний процес, що починається з дитинства. На їх думку, перша практика мовлення відбувається у сім'ї. З народження дитина оточена своїми батьками, які навчають її основам мовного етикету та з раннього віку виховують навички мовного етикету. Дослідники вказують, що дорослі навчають дітей, що при вітанні треба казати «Добрий день!», «Доброго ранку!» або «Добрий вечір!», а прощатися словами «Бувай», використовуючи жести. З початком відвідування ЗДО у дітей змінюється соціальне середовище та з'являється потреба у соціальних зв'язках з ровесниками.

Спираючись на дослідження Н. Черкуна [7] зазначимо, що під поняттям «мовний етикет дітей середнього дошкільного віку» розуміємо, вимоги, які реалізуються в соціальному оточенні задля використання висловлювань, що дозволяють дитині культурно та безконфліктно взаємодіяти в соціальному довіллі. Як зазначають А. Богуш та Н. Гавриш [1] мова для всього суспільства є одним із основних засобів спілкування. Авторки зазначають, що все навчання починається з дитинства. Вчити дитину мови є одним із головних пріоритетом педагога дошкільної освіти. Як вказує Н. Гавриш [2] важливо пам'ятати, що прогрес у мовленні дитини залежить так і через оточуюче середовище так і через наслідування. Мова, на її думку, є поштовхом у всіх видах діяльності людини протягом всього його життя, у якій вони вирішують різні завдання.

Т. Дудкевич [3] зазначає, що є багато перешкод на шляху до опанування мови та зв'язного мовлення. Це як правило трапляється через неповноцінне або неправильно побудоване спілкування між дорослими та однолітками. Одним із найбільш відповідною умовою для повноцінної правильного розвитку особистості дитини середнього дошкільного віку є комунікація з позитивно забарвленими емоціями педагога ЗДО до дитини. Авторка зазначає, що з самого початку дитина не володіє навичками мови і навчається цьому за допомогою різних засобів, які використовують дорослі в оточенні дитини. У зв'язку зі зростанням, дошкільники прагнуть до того, щоб бути самостійним, все робити і вирішувати самому. Вони прагнуть бути на одній сходинці з ровесниками як з рівними. Взаємозв'язок з дітьми одного віку є життєво важливою умовою для формування у дітей мовного етикету.

О. Пітик та М. Стахів стверджують, що через комунікацію повноцінно формується самовизнання дітей та потреба у взаємодії стає потребою, без якої діти не можуть розвиватися [6]. Кожне спілкування потребує уваги від іншого партнера, емоційного дотику та уважного ставлення до співрозмовника. За словами Н. Калюжної [5] без мовного етикету неможливий розвиток суспільства. Спілкування є особливою формою існування. Позбавлення чи недостаток цього може спотворити особистість людей. Мовний етикет використовується у різних життєвих ситуаціях. Наприклад: привітання при зустрічі, знайомство, прощання. Ці етикетні норми потрібно вивчати з раннього дитинства та протягом всього навчання.

Спираючись на дослідження Т. Замялої, О. Пітика, А. Руденка та М. Стахіва [4; 6] зазначимо, що зараз розвиток мовного етикету у дітей середнього дошкільного віку досягається різними засобами в освітньому процесі. Одним із важливих засобів можна вважати мовленнєві та рольові ігри. Стрімке зниження навичок мовлення та етикету не вміє було оминати дошкільну освіту оскільки все менше людей можуть розмовляти з

повагою та нормами етикету з іншими. Але, вчені вказують, що данна проблема вирішується завдяки упровадженню інноваційних засабів для покращення мовного етикету, зокрема рольових ігор, наприклад: про лікарню (вітання на рецепшині, прохання про консультацію, прощання з лікарем) та інші заклади допомоги людині (кафе, магазин тощо), ігрові квести, художні твори на тему «Книга добрих скарбів», мультиплікація, освітні відеоролики, онлайн ігри тощо.

Спираючись на дослідження А. Богуш, Т. Замялої, А. Руденка [1; 4], також зазначимо, що існує багато результативних методів роботи з дітьми для розвитку мовного етикету. Одним із головних способів розвитку мовного етикету є спілкування з дорослими та дітьми. Інші форми та методи: ігрова діяльність, заняття, туризм та екскурсії, дидактичні ігри, театралізовані ігри, бесіди з використанням життєвих ситуацій, читання літературних творів тощо. Кожний з цих методів є важливим, але буде набагато ефективнішим розвиток дитини коли ці методи будуть поєднуватися. Наприклад, читання літературного твору або екскурсія, а потім бесіда з метою поглиблення знань про мовний етикет. В процесі всіх перелічених методів роботи відбувається спілкування з дорослими та дітьми.

Т. Дудкевич [3] наголошує, що є дві ланки комунікації дитини і це дитина – дитина, а також дитина – дорослий. Група ровесників має величезний авторитет на формування особистості інших дітьми одного віку. Проаналізовані дослідження [2; 4; 7] дозволили визначити поняття «спілкування з дорослими та дітьми» як процес взаємодії, що обумовлюється потребою учасників в обміні інформації та вихованні. Під час комунікації діти обирають саме ровесників, а не дорослих, бо вони вільні не обмежувати себе в управлінні своїх дій. Дитина використовує нестандартні дії серед однолітків: сперечання, крики, наполягання та інші. Під час спілкування педагог ЗДО вчить дитину контролювати емоції, не вступати в конфлікти з дітьми одного віку, ввічливі слова, ділитися своїми речами і не тільки.

Н. Черкун [7] зазначає, що роль дорослого у процесі формування мовного етикету є провідною. Батьки стають першим прикладом для дитини з використання культури мовлення. Їхнє спілкування, лексика та інтонація – все щодня переймають їхні діти. Важливо зазначити, що батьки не лише демонструють використання мовного етикету та ввічливих слів, а й пояснюють їх значення. Вони створюють мовне середовище через використання різних художніх творів, віршів та повсякденного спілкування.

Отже, можемо зробити висновок, під час ігрових ситуацій, тематичних занять, театральної діяльності відбувається спілкування з дорослими та однолітками. Батьки – приклад для дитини, який вона наслідує з народження. Вони вчать основам мовного етикету, а розвивають

його у ЗДО. При спілкуванні з однолітками, дитина може використовувати головний наголос, помахати руками, тупотіння ногами, а при дорослих їхня поведінка змінюється. Вони намагаються поводити себе чемно та доброзичливо, показуючи їхню повагу та намір до дорослих. Також важливо зазначити про спілкування зі знайомими дорослими та незнайомими дорослими. Зі знайомими діти дошкільного віку можуть робити помилки, при яких дорослий коректно їх виправляє. З незнайомими дорослими дитина не може помилитися, тому повністю себе контролює.

Була проведена система роботи з розвитку мовного етикету дітей середнього дошкільного віку у процесі спілкування з дорослими і дітьми. Під час експерименту використовувались такі форми та методи роботи як тематичне заняття «Чарівні слова», бесіда «Наука вітання» та бесіда «Вмій вибачатись», що дозволяли розвинути показники мовного етикету: обсяг знань ввічливих слів (Доброго ранку, добрий день, доброї ночі, радий вас бачити, день добрий, щасливо, хай щастить, дуже вам вдячний, мені дуже шкода, даруйте, допоможете мені, прошу вас, чи можна вас запитати); використання слів мовного етикету в залежності від різних обставин; вміння безпечно та безконфліктно спілкуватися з дорослими та дітьми.

Дітям читалися казки, після читання проводились етичні бесіди з вирішення конфліктних ситуацій. Наприклад, хлопчик з бабусею йшли до магазину і раптом їй стало погано. Що повинен був сказати хлопчик? Як він може попросити про допомогу у незнайомих людей? Дівчинка сиділа на лавці і до неї підійшла незнайома людина. Вона почала цікавитися її особистою інформацією. Як тебе звати, де ти живеш, батьки вдома? Що в цій ситуації повинна відповісти дівчинка? тощо. Розігрувались педагогічні ситуації з дорослими і дітьми. Після проведення системи роботи з розвитку мовного етикету дітей середнього дошкільного віку у процесі спілкування з дорослими і дітьми у більшості дошкільників експериментальної групи розвиток розвитку мовного етикету значно покращився, діти активно приймали участь в бесідах, в розігруванні педагогічних ситуацій, пропонували власні рішення, практикувались в мовному етикеті. Результати контрольного експерименту довели ефективність системи роботи з розвитку мовного етикету дітей середнього дошкільного віку у процесі спілкування з дорослими і дітьми. Рекомендаціями щодо організації спілкування з дорослими і дітьми з метою розвитку мовного етикету є: по-перше, дорослі мають бути постійним прикладом ввічливого мовлення, демонструючи у щоденному спілкуванні правильні форми вітання, подяки, вибачення та звертання, адже саме наслідування є найефективнішим способом навчання. По-друге, слід організовувати спеціальні ігрові та навчальні ситуації, у яких діти практикують мовні формули: рольові ігри, вправи на вирішення конфліктів чи колективні завдання допомагають закріпити навички у природному контексті. По-третє, необхідно створювати атмосферу

доброзичливості й емоційної підтримки, пояснюючи дітям, як слова впливають на інших, та заохочуючи їх використовувати ввічливі слова для підтримання гармонійних стосунків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних закладах: підручник. Вид. 2-ге, допов. Київ: Слово, 2015. 704 с.
2. Гавриш Н. В. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання. Актуальні проблеми*. 2021. № 3. С. 3 – 8.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: практикум. Київ: КНТ, 2018. 204 с.
4. Замяля Т., Руденко А. Психологічні особливості становлення мовленнєвої особистості дошкільника засобами театралізації. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. 2019. № 3 (14). С. 220 – 234.
5. Калюжка Н. С. Етика професійного і ділового спілкування: навчально – методичний посібник. Київ: ФОП Гуляєва В. М., 2022. 228 с.
6. Пітик О. Я., Стахів М. О. Засоби формування мовленнєвого етикету в умовах наступності дошкільної та початкової освіти. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2019. № 6 (70). С. 90 – 95.
7. Формування мовленнєвого етикету у дошкільників: метод. посіб./ уклад. Н. А. Черкун. Полтава, 2015. 51 с.
8. Lystopad O., Mardarova I., Lystopad N., Hudanych N. Innovative Activity as a Factor in the Professional Development of Preservice Teachers. *Modern vectors of science and education development in China and Ukraine: International annual journal*. Odesa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Harbin: Harbin Engineering University, 2025. Issue 11. P. 209–222. DOI: 10.24195/2414-4746-2025-11-19

Кудрявцева О. А., Мельничук С. В. ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО МОРАЛЬНІ НОРМИ У МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ МУЛЬТФІЛЬМІВ.....	46
Листопад О. А., Кирилова Д. С. РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ПРОЦЕСІ СКЛАДАННЯ КАЗОК.....	51
Листопад О. А., Лучицька О. А. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ.....	55
Листопад О. А., Прокопчук А. С. ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ІНДИКАТОР ГУМАНІСТИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ.....	59
Листопад О. А., Садовенко О. В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ У ДІТЕЙ 6-7 РОКІВ	63
Мардарова І. К., Бондаренко С. О. СИСТЕМА РОБОТИ З ВИХОВАННЯ ЧУЙНОСТІ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОГУЛЯНКИ	67
Мардарова І. К., Георгієва Т. С. СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СЕБЕ І СВОЮ СІМ'Ю У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР	71
Мардарова І. К., Гуренко Ю. О. ЦИФРОВА ГІГІЄНА ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДНИК СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	76
Мардарова І. К., Казотій А. В. СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТЕМАТИЧНИХ КАЗОК	81
Мардарова І. К., Кукузей А. І. СИСТЕМА РОБОТИ З РОЗВИТКУ МОВНОГО ЕТИКЕТУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ДОРОСЛИМИ І ДІТЬМИ.....	84
Мардарова І. К., Мутавчи В. І. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	89
Мардарова І. К., Тарасенко А. В. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДРУЖНЬОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО.....	94